Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!






Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий“ редакций.






Йошкар-Ола ДТС-ште авиамодельный кружок член-шамыч Аферинан (кружок вуйлатыше) модель нерген ойлымыжым колыштыт.

Фото М. Чуршуковын.

15 февральыште ВКП(б)-ын XVIII конференцийже лиеш

Тиде кечылаште чыла газетлаште ВКП(б) ЦК секретарь И. Сталинын подписатлыме „ВКП(б)-ын чыла организацийжылан“ вуймутан увертарымаш печатлалтын. Тушто партий Центральный Комитетын 1941 ий 15 февральыште ВКП(б) XVIII Всесоюзный конференцийым созыватлаш пунчалмыже нерген увертарыме.

XVIII Всесоюзный конференцийын ончычшаш пашаже:

1. Промышленность ден транспорт областьыште партийный организаций-шамычын пашашт нерген.
2. Организационный вопрос-шамыч.

ВЛКСМ Обкомын кокымшо пленумжо эртен

23 декабрьыште ВЛКСМ Обкомын кокымшо пленумжо эртыш. Пленум тыгай вопрос-шамычым обсудитлен:

1. Комсомольский активым военный да физический воспитатлыме нерген ВЛКСМ ЦК н решенийжым шуктымо нерген.

2. Ял озанлык ийын итогшо да шушаш шошо ага кампанийыште комсомолын задачыже-шамыч нерген.

Пленум кок вопрос денат решенийым приниматлен.



Йошкар-Ола ДТС-ысе юный голубевод-шамыч кружок член Иванова Нюра когорчен дене.

Фото М. Чуршуковын.

Каникул годым мом ыштыман

Советский школьник-шамычын вашке теле каникулышт тӱҥалеш.

Каникул—отрядын, звенон тӱрлӧ пашажлан эн сай, весела жап. Ош мамык гай лум ӱмбачын ече дене мунчалтен каяш, модель-шамычым ышташ, оҥай книгам лудаш—тиде пешак сайын канымаш лиеш.

Каникул жапыште вара мом ыштыман?

Мутлан, йоча-шамычлан кажне кудывечыште лум курыкым ышташ полшаш. Комсомолецын вуйлатымыже почеш йоча-шамыч шкеак лумым чумырат, курыкыш вӱдым шават, мунчалтыме верым лум пырдыж дене йыр печат. Йоча-шамыч шкаланышт ечым мушаш улыт: южышт ачашт-авашт деч налын пуаш йодыт, а южышт шкеак ыштен кертыт.

Йӧнан верым ойырен катокым ышташ лиеш. Ялыште школьник-шамыч ий карусельым, лум крепостьым ыштен кертыт.

Але чаплын сӧрастарыме елкым ышташ, елкым сӧрастараш тӱрлӧ модышым йоча-шамыч шкеат ыштен кертыт, тиде утларак оҥай лиеш.

Теве каникул жапыште „Пионерская правда“ „На штурм“ военный модышым эртара, тиде модышышто чыла школласе пионер ден школьник-шамыч участвоватлен кертыт. Коньки дене соревнованийым, БГТО, БГСО значоклан нормо сдатлымашым организоватлаш кӱлеш.

Адак каникул жапыштак пионер ден тунемше-шамычын Всесоюзный военно-физкультурный соревнованийыштын пеш ответственный первый этапше тӱҥалеш. Тиде соревнованийым сайын, организованно эртарашлан чыла условий уло. Тиде соревнованийыште эн сай, действительный стрелок, связист, топограф да санитар-шамычым ойырман. Каникул жапыште йоча-шамыч верч школа гына тыршыман огыл, но йоча-шамыч—шкештат тудын нерген ышыт мондо: школыш толын пуым пӱчкышт, школа йыр печым ачалышт, плодовый садым ончышт, молат.

Йоча-шамыч колхозланат полшышаш улыт. Корно воктен маякым шогалтылаш йӧсӧ мо? А корнысо еҥлан тиде пеш кӱлешан. Ӱдышаш шурным ончаш, тудым эрыкташ, самырык вольыкым шефыш налаш, лудмопӧртым сӧрастараш—чыла тиде куштылго да пайдале паша. Тидын деч посна те моло шуко модышым, пашам организоватлен кертыда.

Йоча-шамыч, теле каникулым отлично эртарыза!





Йошкар-Оласе Пионер пӧрт пеленсе хор кружок у ийлан муро-шамычым тунемеш.

Фото С. Чуршуковын.

„ШТУРМЫШ“ МОДЫШ НЕРГЕН

„Пионерская правда“ газетын тӱҥалмыже почеш теле каникул годым пионер ден тунемше-шамычын „Штурмыш“ кугу военный модышышт эртаралтеш. Тидын нерген те „Пионерская правда“ гыч пален налында.

Шукерте огыл „Штурмыш“ модышын главный штаб начальникше 4-ше №-ан приказым луктын. Тушто возымо: „боевой действий“ районым ойырен налаш, тудым сниматлен налаш да кажне ротын да взводын командирыштым карта дене обеспечитлаш. Северный ден Южный группа-шамыч коклаште соотношенийым 1:3 ышташ да кажне группын командиржым назначитлаш. Северный (оборонятлалтше) группылан модыш тӱҥалме деч 1—2 кече ончыч „бевой действий“ районеш окопым, траншейым, лум крепостьым ышташ. Оборонительный полосан кушто улмыжо Южный (наступатлыше) группылан пале лийман огыл.

„Штурмыш“ модышым 15 градус деч йӱштӧ огыл гын велэ эртарыман. Йӱштырак лиеш гын, модышым вес левырак кечыш кусарыман. Командир-шамыч модыш тӱҥалме деч ончыч юнармеец-шамычын обмундированийыштым (шокшо вургемым, йол чиемым, упшым, пижым) сайын проверитлен лекшаш улыт.

Тачысе номереш ме модышын правилыжым печатлена.

ЕЛКЫЛАН ЯМДЫЛАЛТЫНА

У ийым ме пеш чот вучена. Тунам мемнан пайремна лиеш—елка эртаралтеш. Елкылан хоровой кружок муро-шамычым, тӱрлӧ танец-шамычым ямдыла.

Миша Казаков.

Сернурский район, Токтамыжский НСШ.

Мемнан елкына интересный лиеш. Елкылан виян ямдылалтына, почеламутым да молымат ямдылена. Хоровой кружок шуко у мурым ямдылен.

Ваня Алексеев.

Сернурский район, Мустаевский НСШ.

Теле каникул—Йошкар-Олаште

Кум кече гыч—каникул. Йошкар-Олаште йоча-шамычлан каникул весела лиеш. 31 декабрь гыч 3 январь марте чыла школлаште у ий елка эрта. Оласе йоча-шамыч ече да коньки дене соревнованийым эртарат. Кажне школа ече дене, але йолын 5—10 километрын походым эртара. Тӱжем утла йоча-шамыч „Штурмыш“ модышышто участвоватлат. Модышым эртарыме дене пырля нуно военно-физкультурный соревнованийланат сайын ямдылалтыт. Пионер пӧрт ден ДТС-ат итыр интересный пашам организоватлат. Пионер пӧрт „Кот в сапогах“, „Мальчик из Уржума“ книгам лудшо-шамычын конференцийыштым эртара, тудын самодеятельный кружокшо Ежовский детдомыш каен, тушто йоча-шамыч дене вашлиймашым организовата. ДТС-се йоча-шамычын творчество выставкышт почылтеш. Маргостеатр „Кот в сапогах“ да моло постановкым пуа. Кече еда „Медик“ стадионысо катокышто йочашамыч 10 гыч кок шагат кечывал марте мунчалтыл кертыт. Кинотеатр-шамыч школьник-шамычлан „Дорога в будущее“, „День нового мира“, „Чайковский“, „Москва“, „На Дунае“ да моло у кинофильмшамычым ончыктат. „Октябрь“ кинотеатрын фойештыже каникул годым кажне кечын елка эртаралтеш.

Ф. Бахтин.



105

Автомобильым, тракторым, мотоциклым виктараш тунемына

Республиканский йоча технический станцийыште тракторым, автомобильым да мотоциклым тунемме кружок член-шамычын республикысе чыла пионер ден школьник-шамыч дек

Обращенийышт

Пионер ден тунемше-шамыч!

Мемнан элыште ий еда шукырак да шукырак йоча-шамыч тракторым, автомобильым, мотоциклым виктараш тунемыт. Кодшо кеҥежым Чувашийыште, Украиныште, Ростовский областьыште шӱдӧ дене йоча-шамыч колхоз пасушто трактор дене куралыныт, а Москвасе йоча шамыч автомбильым виктареныт.

Мемнан станцийыштат 1939 ий шошым автомбильым да мотоциклым тунемме кружок почылто. Тудо жап годсек 18 йоча-шамыч автомобиль да мотоцикл дене кошташ тунемыныт. Кружокым тунем лекше Гришенков Викторым, Свешников Борисым, Ершов Юрийым да Пылаев Анатолийым броне танковый частьыш налыныт.



Кызыт мемнан автомобиль тунемме 4 кружок да мотоцикл тунемме 4 кружок улыт, тушто 110 йоча тунемыт. Ме арняште 2 занятийым эртарена, мемнам опытан руководитель шамыч туныктат. Вашке ме тунем лектына да керек-кунамат автомобильым, мотоциклым шке виктарен кертына. А вет тракторым, автомобильым, мотоциклым виктарен моштена гын, ме шкенан элланна кугу пайдам кондена.

Кружокысо паша мыланна тунемаш нимынярат ок мешае. Мемнан коклаште ятырын (мутлан: Милютин Аркадий, Пуртов Ваня, Кувшинский Толя, молат) отлично да сай велэ тунемыт, дисциплиныштат отличный.

Мемнан республикыште чыла пионер ден тунемше-шамычлан автомобильын, тракторын, мотоциклын моторыштым тунемаш йӧн уло. Тиде пашалан ме чыланат „рӱж“ пижына гын, шонымынам шуктен кертына.



Йоча-шамыч, айста шофер, тракторист, комбайнер, механик, комсомолец-специалист-шамычым полшаш йодына. Нуно мемнан тиде чапле специальностьлан туныктен кертыт.

Школа ден школа, отряд ден отряд, звено ден звено соревноватлаш тӱҥалына: кӧ тракторым, мотоциклым, автомобильым виктараш шукырак процент йоча-шамычым да сайырак туныктен шукта? Мом ыштымынам первый гана шошо каникул годым, кокымшо гана тунемме ий пытымек тергена да результатше нерген „Ямде лий“ газетышке возена.

Кружок член-шамыч:
Толя Кувшинский, Миша Иванов Эрлих Эдмунд, Толя Мосунов, Борис Покровский, Степан Безбородов, Толя Пуртнев, Володя Шерстнев, Юра Сатилов, Саша Сизов да молат.

МЫЙ МОТОЦИКЛЫМ ВИКТАРЕМ

Кок ий ожно Марийский пединститутысо студент-шамыч мотоциклым виктараш тунемыныт. Мыят нунын деке кошташ тӱҥальым. Мыйынат тудым виктараш тунеммем шуо. Но мый пален нальым: велосипед дене коштын от мошто гын, мотоцикл денат коштын мошташ ок лий. Тунам первыяк велосипед дене кошташ тунемаш решитлышым. Эрлашыжымак Полушин Коля йолташем мыйым туныкташ тӱҥале. Велосипед дене кошташ тунеммек, мый чӱчкыдынрак студент-шамычын мотоцикл дене кузе коштмыштым ончаш тӱҥальым. 1939 ий шошым Йошкар-Оласе ДТС пелен автомотокружок почылтмо нерген пален нальым. Моло-шамыч дене пырля тушко возалтым. Мый тушто мотоцикл виктарыме пашалан сайын тунем шуым. Тидын деч посна мый пединститутын мото паша дене преподавательже Тимофей Федорович Бек деке чӱчкыдын кошташ, консультироватлалташ тӱҥальым. Ик гана вучыде тудо мылам каласыш: „Тый мотоциклым самостоятельно виктараш да ола уремлаште мыйын почеш кудалышташ тӱҥалат“. Мый чот куанышым. Вет мыланем тыге кужу корныш мотоцикл дене каяш эше логалын огыл ыле. Адак тыгай пашам вученжат омыл ыле: мый эше изи улам—13 ияш гына, мыланем огыт ӱшане манын шоненам. Олаште машина дене кудалыштме годым уремыште коштедыме правилым чот шинчаш кӱлеш. А мый тиде правилыжым сайын шинчем: йоча технический станцийысе кружокышто туныктеныт. Садлан уремыште коштедыме правилым пудыртыде кудалышт савырнышым. Ынде мый мотоциклым сайынак шинчем: тудым пужен, уэш поген моштем, самостоятельно виктарем. А тиде пашам моштымаш—илышыште пеш кӱлеш.



Федя Степанов мотоцикл дене самостоятельно кудалышт кертеш.

Йоча-шамыч, теат мотоциклым, автомобильым, тракторым виктараш тунемза.

Мый школыштат сай да отлично велэ тунемам, дисциплинем отличный, звено вожатыйлан пашам ыштем.

Пуртов Ваня.
Йошкар-Ола,
8-ше №-ан школа,
4-ше класс.

Таче грузовикыш, эрла броневикыш

Ме автокружокышто ноябрь тылзыште заниматлаш тӱҥална. Арняште чылаже 4 шагат заниматлена. Кызыт ме автомобильын двигательжым, охлаждениижым да моло частьше-шамычымат тунемына. Кружокышто пашам ыштымаш мыланна физика дене тунеммаштат полша. Мутлан, ме 2-шо четвертьыште физика дене внутренний сгораний двигательым тунемына, кружокыштат двигательымак. Тимофей Федорович Бек—кружок вуйлатыше—мыланна уремыште коштмо правило, шоферын обязанностьшо да праваже нергенат умылтарыш. Ик гана ме гаражыш миййышна да тушто машинын кузе пашам ыштымыжым ончышна. 2 тылзат пелэ гыч ме автомобиль нерген чыла тунем лектына да испытанийым кучаш: машинын частьше-шамычым пужаш да уэш погаш тӱҥалына.

Автомобильым виктараш тунемына гын, ме танкымат, броневикымат виктараш вашке тунем кертына, родиным аралаш ямде лийына.

Хорошавин Герман, Анучин Апполон Аристов Владислав. Егошин Александр.
Йошкар-Ола ДТС.



Кокымшо номеран мотокружокын занятийже. Кружок вуйлатыше **Тимофей Федорович Бек** йоча-шамычлан мотоциклын двигательже нерген умылтара.
Фото **М. Чуршуковын.**

САЙЛЫМЕ РЕЗУЛЬТАТ

15 декабрьыште Карело-Финский ССР - ыште да Украинский ден Белорусский ССР-ын Западный областьлаштышт областной, районный, оласе, яллаcе да поселковый шемер депутат-шамычын Советлашкышт сайлымаш эртен.

Чылаже 11 областной Совет, 323 районный Совет, 133 оласе Совет, 7 райсовет олалаште, 7.799 ялласе да поселковый шемер депутат-шамычым сайлыме.

Избиратель-шамыч спискыште 8.562.846 избиратель возалтын улмаш, голосованийыште 99,42 процент—8.512.851 избиратель участвоватлен.

Коммунист ден беспартийный-шамыч блокын кандидатышт верч шемер депутат - шамыч областной Советлашке сайлыме годым 7.920.975 избиратель але 98,96 процент голосоватлен, районный Советлашке сайлыме годым 7.187.139 избиратель але 98,78 процент, олаласе Советлашке—1.916.407 избиратель але 98,79 процент, ялласе да поселковый Советлашке сайлыме годым 6.450.192 избиратель але 98,05 процент голосоватлен.

Карело-Финский ССР да Украинский ден Белорусский ССР-ын Западный областьлан шемер депутат-шамычын местный Советлашкышт чылаже 124.811 депутат сайлалтын. Нунын кокла гыч 27,49 процент ӱдрамаш, ВКП(б) член ден кандидат-шамыч—9,58 процент, беспартийный-шамыч—90,42 процент.

Ял Советлашке сайлашлан 71 №-ан избирательный округышто да оласе шемер депутат-шамыч Советыш депутатым сайлышаш ик избирательный округышто баллотироватлыше кандидат-шамыч голосований годым абсолютный большинством налын огыт ул. „Выбор нерген положений“ дене келшышын нине округлаште угыч сайлымаш назначитлалтеш.



15 декабрьыште Виипури олаште (Карело - Финский ССР) шемер депутат-шамычын местный Советлашкышт сайлымаш лийын. **Снимкыште:** 9-ше избирательный участкыште. Виипурский трамвайын кондукторжо - шамыч А. Р. Иванова (шолаште) ден М. И. Капустова голосоватлат.



Мемнан модышышто наступатлыше группын вийже оборонятлалтше группын вийже деч кум гана шукырак лийман. Тиде теве молан: оборонятлалтше-шамычлан нунын ыштыме укреплениӥышт—окоп, траншей, лум крепость-шамыч полшат, тушан юнармеец-шамыч шылын кертыт, садлан йомдарымашыштат шагал лиеш.

Модшо-шамыч кок группылан шелалтыт: Северный группылан—тушко укрепленный позицийым оборонятлыше ик рота пура, да Южныйлан—тушкыжо оборонятлалтше „противник" ӱмбак наступатлыше ик батальон (кум рота) пура. Южо вере модышышто шагал йоча-шамыч участвоватлат гын, тушто оборонылан ик взводым ойыраш лиеш. Тунам наступленийым кум взвод-шамыч (рота) ышташ тӱҥалыт. Чыла юнармеец-шамычын вооружениӥышт шке ыштыме винтовка лиеш. Кажне отделенийын ручной пулемет, кажне взводын станковый пулемет лийман.

Северный группын задачыже—„противникын" ударжым чактараш, тудым оборона районыш пурташ огыл, тудын вийжым иземдаш, а йӧн лиеш гын, резервым налын, контрнаступленийыш кусаш—„противникым" шалаташ.

Южный группын задачыже—„противникын" сопротивленийжым пытараш, тудын оборона линийжым кӱрлаш да позиций-шамычым валедаш.

Кудо группыжо сайынрак ямдылалтеш, боевой обстановкым чын кучылтеш, военный смекалкым, чоялыкым да инициативым утларак ончыкта, связь, разведка да боевой эралыммаш пашам чаплынрак шында, а тӱҥжӧ—кудо группышто пеҥгыде военный дисциплина да отличный военный тунем шумаш гын,—тудо группа сеҥа.

МОДМО ПРАВИЛО-ШАМЫЧ

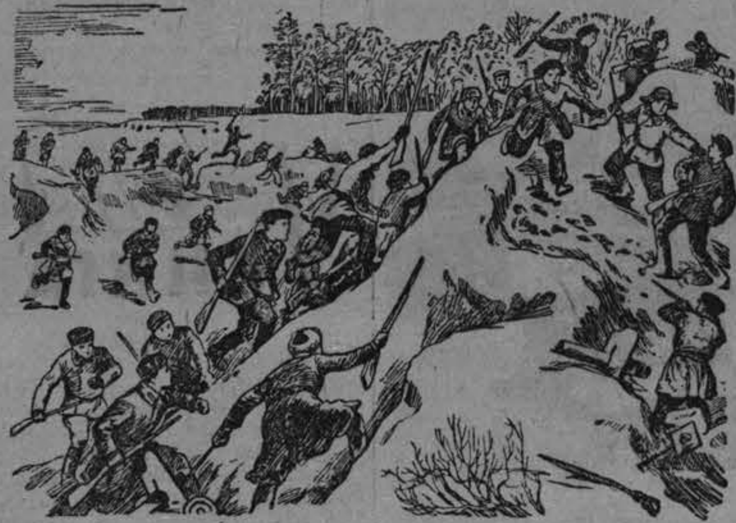
1. Модышын тӱҥжӧ—вий-шамычын эре ик гай соотношенийыште улмаште. Тӱҥ правило: если икте ӱмбак коктын нападатленыт гын, тудо строй гыч лукмылан шотлалтеш. Тыгеже раш: коктыт ӱмбак нылытын, кумыт ӱмбак кудытын нападатлаш кӱлеш, молат. А кумыт ӱмбак визытын нападатлат гын, атака чактарымылан шотлалтеш. Посредник нападатлыше-шамычым чакнаш заставитла. Условитлалтына: тидын годым ик могыржат йомдарымашым ок ыште. Садлан эн первояк кӱлеш семын „противникын" вийжым разведоватлаш, пален налаш, а вара тудын ӱмбак нападатлаш кӱлеш. „Противникын" вийже кок пачаш шукырак улмо нерген пален налын улыда гын, то шке жапыштыже кораҥман. Но кораҥаш шот дене—шала куржде, ончычак ямдылме верыш кӱлеш. Мондаш ок кӱл: утыж дене эскерыше противникым ловушкыш ондален пурташ, вес семын манаш гын, шиждегеч шкендан подразделений дек кондаш лиеш, тунам вий-шамычын соотношенийышт викак вашталтеш. Мутлан, нылытын гына улмашышт, а латнылытын лийыныт. Тунам эскерыше-шамычлан чот логалеш.

Вий ик тӧр огыл, а иктыжын шукырак гын, тудыжо „противникын" юнармеец - шамычым строй гыч луктеден кертеш, тидлан эскерыше-шамыч эскерыме-шамычым кидышт дене тӱкалтышаш веле улыт, да тӱкалтыме юнармеец „эмганыше" лиеш, модыш гычат лектеш.

2. Пулеметын вийже куд боец-шамычын вийышт дене тӧр шотлалтеш. Значит пулеметан кок боец-шамычын вийышт пулеметдыме кандаш боец-шамычын вийышт дене тӧр. Тыгеже раш: пулеметан кок боец-шамычым строй гыч лукташлан нунын ӱмбак латкудыт деч шагал огыл юнармеец-шамыч наступатлышаш улыт. Тушто тӱрлӧ семынат ышташ лиеш: латкуд боецат нападатлен кертыт, але ик пулеметан лу боец-шамыч, але кок пулеметан ныл боец-шамыч нападатлат. Верыште шоналтыза: атакым ышташлан вийым кузе ышташ лиеш.

Шарнен шогыза: пулемет действоватла (лӱйкала) гын веле тудо куд боец-шамыч дене тӧр виянлан шотлалтеш. Если те пулемет деке тудын лӱйкалаш (трещетка дене лочкаш) тӱҥалмыже деч ончыч чакем шуыда гын, „противникын" боец-шамычшын вийышт веле шотыш налалтеш. Тыгеже пулемет дене вооружатлалтше, но лӱйкалаш тӱҥалдыме кок ен ӱмбаке нылытынат нападатлаш лиеш. Но тиде, конешне, рисковатлыман паша.

3 Пулеметын лӱйкалымыже годым (даже вий шукырак ул-



мо годымат) тудын ӱмбак куржаш ок лий. Пулеметын лӱйкалымыже годым тӱрлӧ семын шылын кӱчыкын-кӱчыкын куржын, але нушкын гына мияш лиеш. Пулемет дек лу ошкылым шумо деч ончыч гына кынел шогалаш да „противник" ӱмбак „ура" кычкырен куржаш лиеш. Посредник модышын тиде условийжым пудыртышо еҥым „эмганышылан" увертарен да модыш гыч луктын кертеш

Сеҥыше-шамыч „противник" деч шупшын налме пулеметым шке кӱлешлыкыштланат кучылт кертыт. Если пулеметчик-шамыч пулеметым утараш лий дымым ужыт гын, нуно тудым строй гыч луктын кертыт. Тидым ышташлан трещеткышто фанерный планкым пудыртен лукташ гынат сита А пулеметшым пудырташ ок кӱл.

Ала те пулеметым тудын деке 10 йол тошкалтыш мнен шудымо деч ончычат лӱйкалымыжым чараш заставитлен кертыда.

Пулеметын лӱйкалымыжым кузе чараш? Тидлан пулеметын лӱйкалымыже (трещетка дене лочкымыжо) годым обязательно пулемет воктелан коймо вереш шогалтыме особый пулеметный кагаз знакыш лум чумыркам шуэн шӱтен лукташ кӱлеш. Пулеметым обслуживатлыше кок пулеметчик - шамыч лийыт: иктыже трещеткым

пӧрдыкта, весыже пулеметный знакым шындылеш Пулеметым да пулеметчик-шамычым мона уж гынат (нуно шылын возын кертыт), а пулеметный знак коймо верыштак лийман. Тиде—мыланна мишень, тушко ме и лӱйкалаш тӱҥалына.

Лӱйкалмым чарненат—туна мак пулеметный знакымат нал, уэш лӱйкалаш тӱҥалынат—тудым адакат шогалте. Пулеметный знакым лум чумырка шӱтен каен гын,—пулеметым лӱен шалатыме.

Пулемет дене лӱйкалаш тӱҥалме годым наступатлыше-шамычат, оборонятлалтше-шамычат пулеметный знакым шогалташ обязан улыт.

Лум чумыркам пулеметный знакыш веле кышкылташ лиеш, но пулеметчик-шамыч ӱмбак ок лий.

Пулеметный знак тыгае: 15×25 сантиметран пу рамка. 50 сантиметр кутышан тоям пыжыктыме, а рамка кӧргеш цветной чиян ӱяҥдыме кагаз клеитлалтеш Кагаз ӱмбалне главный посредникын подписьше лийман. Тудын подписьше деч посна знак чынлан ок шотлалт.

ПАЛЕМДЫМАШ. Лум укеан районлаште, тыгак йӱштӧ ийгече годым, кунам лум ок чумырго, модышышто пулеметный знак-шамыч огыт кӱл. Тунам „противник" дене ваш керылтме годым кӧн вийже шукырак лиеш, тудо гына сеҥа.

4. Строй гыч лукмо боец-шамычым „эмганыше-шамыч" семын первой полыш пуымо пунктыш колтат. Санитар-шамыч нунылан перевязкым ыштат да группын штабше пелен улшо „полевой госпитальыш" колтат. „Эмганыше - шамыч" тушто модыш пытымеш кият. Кажне ротышто санитар-шамычын ик отделенийышт лийман. Тышечын взвод-шамычым обслуживатлашлан первый полыш пумо кум пунктым ыштат.

5. Модыш „военный действий" районлаште гына эртаралтеш, тудым вес вере эртараш ок лий. Модмо участок фронт мучко 500 метр, а торатше $1^{1}/_{2}$ - 2 километр лийшаш. Укреплений линий тиде районысо границыштак ышталтеш.

6 Кажне группын шкенжын флагше лиеш. Тудо штабыште аралалтеш.

7. Модмаш кеч могай ик группым йӧршеш пытарымешке эртаралтеш. Еҥ да вооружений шотышто кугу йомдарымашым ыштыше группа сеҥалтде ок код. „Противник" тудын флагшым налеш гын, тудо группа сеҥалтшылан шотлалтеш.

8. Модмаште участвоватлыше-шамыч посредник-шамычын указанийыштым шуктышаш улыт. Нуно чыла спорный вопрос-шамычым разрешатлат.

Чыла пашам вуйлаташлан школьный штаб опытный военный еҥым главный посредниклан ойыра. Тудлан полшашлан Северный ден Южный группылашке ик посредник гыч ойыралтыт. Нуно командирлан решенийым приниматлаш каҥашым пуэн кертыт. Тиддеч посна Северный ден Южный могырысо кажне взвод-шамычлан старшеклассник - шамыч кокла гыч посредниклан ик младший помощник гыч пеҥгыдемдалтыт. Нуно модыш правило шуктымым эскерат да спорный вопрос-шамычым верыштак разрешитлат. Младший посредник-шамыч главный посредник - шамычын указанийышт почеш действоватлат.

СЕВЕРНЫЙ ГРУППА

Модаш тӱҥалме деч ик мыняр кече ончыч Северный группын штабше шке позицийжылан верым йӧршешлан ойырен ямдыла. Тыште оборона линийым строитлат — лумышто траншейым, окопым кӱнчат, лум крепостьым ыштат. Пулемет шындашлан верым палемдат. Оборонын главный линийже деч 300 метр ончылно ложный оборонный край ышталтеш. Тиде наступатлыше „противникым" ӧрыктара да нунылан шке вийыштым жап деч ончыч ончыкташ ышталтеш: оборонятлалтше-шамычын командирышт пушеҥгылаш снайпер шамычым вераҥдылашлан наблюдательный пункт-шамычым палемда. Тиде наступатлыше-шамыч деч шолып ышталтеш. Оборонителный позицийым ямдылыме годым Южный могырысо юнармеец ден командир-шамычлан тиде районышто лияш ок лий. Окоп, крепость, засад, наблюдательный пункт-шамычын вераҥмыштым „боевой действий-шамыч" картыште палемдат да тудым шолып кучат.

Северный группысо командирын шке подразделенийже-шамычым вераҥдашлан раш планже лийшаш. Тудо тӱҥ вийым оборонительный полосашке вераҥдышаш. Юнармеец-шамычын ужашыштым резервыш ойырымек, молыштым ончыко, оборонын ложный крайже дек вераҥдат. Тиде боевой охранений лиеш. Тудын задачыже — „противникын" кенета ыштышашлак ударжым ончыл гоч пален налаш.

Боевой охраненийыш эн сай подразделений — сай ечызе, тура лӱйшӧ, опытный развед чик-шамычым ойырыман. Боевой охранений шке позицийжым шкенжын тӱҥ вийже деч 300 метр наре торатыште заниматла. Тудо чот маскироватлалтеш да „противникын" лек мыжым вуча.

ЮЖНЫЙ ГРУППА

Наступатлыше группын составышкыже эн сай ечызе-шамыч гыч разведывательный подразделений - шамыч ойыралтыт. Лыжник-разведчик-шамыч „военный действий" районыш Северный группын каймекышт ик час гыч каят. Нуно группа командир деч заданийым, кайшашлык маршрутым налыт. Разведчик - шамычын задачышт—„противникым" эскераш, оборонын укрепленный точкын кушто улмыжым палаш.

Чырык час гыч разведчик почеш сборный пункт гыч головной походный застава кая. Батальон наступатла гын, то тидлан ик рота ойыралтеш. Головной походный застава почеш, пел километр торатыште батальонын тӱҥ вийышт каят. Головной походный заставыш дисциплинированный, эн сай юнармеец - шамычым ойырат. Вет нунылан „противникын" ончыл частьше-шамыч ваштарешн эн ончыч кучедалашышт логалеш.

Головной походный застава колонна дене кая. Тудо оролашлан головной, кок боковой да тыльный дозор-шамычым колта. Дозор-шамыч застава деч 200—250 метр торатыш каят.

Нунын почеш походный строй дене батальон кая. Головной походный застава „противникым" ужмекше, нунын командир тунамак батальонный комиссар ден связнойым донесений дене колта Донесенийыште тыгай верыште „противникым" палыме да тудлан тыгай мерым приниматлыме манын, ончыктымо лиеш. Тиддеч вара тудо колонным взвод дене шеледымек, кажне взводлан — вот тиде направлений дене каяш, вот тыгай рубежым налаш кӱлмӧ нерген задача-шамычым пуэда.

Задачым налмек, кажне взводный командир шке взводшым отделений дене шеледа. Тиддеч вара тудо отделений-шамычлан могай направлений дене кайшашым да нунылан кушан вераҥме нерген указатла.

Наступатлыше - шамычын батальонный командирже донесенийым налмек, обстановкым пеш писын оцениватла да „противник" ваштареш кузе сайын наступатлышаш шотышто решенийым приниматла.

Южный группын командирже шке вийжым „противник" ӱмбак иканаште ок колто. Тудо пален налме дозорныйын — Северный группын ужашыже веле улмым раш пала. Тудо „противникын" кушто улмыштым раш уточнитлышаш да оборонын ончыл крайжым бой дене пален налшаш. Чыла раш пале лиймек, группын командирже батальонын тӱҥ вийжым кушко да могай задача дене колтышаш нерген решенийым приниматла. Тудо шке штабшылан наблюдательный пунктым ойырен налеш да тушечын кучедалмашым наблюдатла.

Наступатлыше - шамыч кум гана шукырак улыт да нунын наступленийышт сайын организоватлыме лиеш гын, нуно противникым укреплениӥын тӱҥ линийже дек шыгыремден кертыт да нуным траншей ден окоплашке шылаш заставитлат. Тиддеч вара штурмым организоватлыман. Пулемет-шамычын шыпланымекышт укрепленный точкым налаш ок лий. Вот тыште паша сайын шындалтшаш. Нунын деч виянрак лияш кӱлеш. Если „противник" шкенжым виянраклан шотла гын, тудо тунамак контратакыш кая да сеҥенат кертеш. Наступатлыше-шамыч оборона линийым кӱрлын, „противникым" авырен налын кертыт гын, нуно сеҥышылан шотлалтыт.

Но паша вес семынат лийын кертеш. Штурм годым наступатлыше - шамыч шкенышт шуко пулеметыштым йомдарат. Нунын радамыште строй гыч лекше ятыр „сусыргышо-шамыч" лийыт. Тунам нунылан чакнаш, шке вийыштым вашталтыл шогалташ логалеш. Шке планыштым вашталтышаш улыт. Тунам кучедалмаш кузе пыта, пале огыл Тыгай годым оборонятлалтше группат сеҥен кертеш.



106



Китын малымыже нерген

Сернурский район, Н.-Кугенерский НСШ-ште тунемше Иванов Васлий „Ямде лий“ редакций деч тыгай йодышлан вашмутым йодеш: „Кит кол кузе мала?“.

Вашмутым пумо деч ончыч кит нерген умылтараш кӱлеш. Иванов „кит кол“ манын воза. Кит—кол огыл, а теҥызысе янлык. Научный систематик шотышто, кит млекопитающий классын китообразный отрядыш пура. А кол гын, вес классыш пура. Тидым Иванов велэ огыл, тыге йоҥылыш уэмше улыт. Китын кап-кылже колын семынак вӱдышто илаш келшыше. Кап-кылжым да кушто илымыжым ончымашке тудо чынак коллан пеш келша. Тудо моло янлык семынак игым ыштен, шӧрым пукшен кушта. Колын шӧржӧ уке. Шке игыштым шӧрым пукшен куштымо янлык-шамыч млекопитающий маналтыт.

Кит йӱдымат, кечывалымат мален кертеш. Тудо чарарак да тораш коймо верыште вӱд ӱмбак лектын возешат, мала.

Китын капыштыже, коваште ден шыл коклаште кӱжгӧ коя лончо уло. Коя вӱд деч куштылго, садлан кит малмыж годым вӱд йымаке волен ок кай. Плавник-шамычышт дене кугу весла дене удырмо семын удырен ийын кошташ, тыгак вӱд йымакат пура.



Кит вӱд ӱмбаке лекмекыже кугу вӱд фонтаным луктеш. Ончыч тидын нерген тыге шоненыт: пуйто кит умшашкыже вӱдым пога да нер рож гыч луктеш. Но чынжым, тыге огыл. Кит моло янлык семынак юж дене шӱла. Теҥыз ӱмбалне юж нугыдо да вӱд пар шуко уло. Нугыдо южым шодышкыжо шӱлалтен пуртат, шодыштыжо вӱд пар эше ешаралтеш да юж адакат нугыдемеш. Вара тиде нугыдемше южым шодо гоч нер рожшо гыч мӧҥгӧ шӱлалтенкылтеш. Тиде нугыдо, леве юж чараште йӱкша, тыгыде вӱд пар-шамыч ваш-ваш ушнен изи чӱчалтышлаш савырнат. Шӱлалтен лукмо южшо тора гыч ончымаште вӱд струя гай коеш. Тиде тӱтыра гай, шӱлалтыме южшо тура лекме нерген тыге умылтараш лиеш. Фонтан лукшо китын нер рожшо вуйын кӱшыл могырыштыжо лиеш. Тудын нер рожшо, умшаш пурыде, кукшлогар дене ушнен шога. А тидыже китлан шӱлаш велэ огыл, кочкашат пеш келыштарлтше. Вӱд ӱмбалне умшам петырыде кочкышым налеш гынат, кукшлогарыш вӱд каен ок керт.

Н. М. Миронов.

Чыла нерген кӱчыкын

● Шолем пеш кугуат лиеда. Тыгеат лиеден, шолем пырче кермыч кугытан йоген. Тыгай шолем 1932 ий май тылзыште Одессыште йоген. Метеоролог-шамычлан пале улшо шолем пырче кокла гыч эн кугужо 25 сантиметр кугышан, 14 сантиметр кумдыкан да 12 сантиметр кӱжгытан улмаш. Тудын нелытше кок килограмм наре.

● 1909 ийыште немецкий химик Фридлендер кугыжан вургемжешамычым чиялтыме пурпурный чиям изучатлен. Тиде чиям теҥызысе улитка-шамычын посна видышт дене ыштылтын. 1,5 грамм чиям налашлан, Фридлендерлан 12.000 улиткым пытарашыже логалын.

ГРАНИЦА ВЕС ВЕЛНЕ

Албанийыште да Африкыште война

Албанийыште греческий ден итальянский войскашамыч коклаште кугу кучедалмаш каен шога. Греческий войска-шамыч итальянец - шамычым Химара олан районешыже, Адриатический теҥызын серешыже авырынешт.

Албанийыште кучедалше армий-шамычын салтакышт теле йӱштӧ дене пеш чот орланат. Мардеж лумым оран-оран чумырен. Атакыш кайыштла, салтакшамычлан тушманын лӱлтмыжым ончыде, келге лум вошт лектедаш верештеш. Итальянский да греческий госпитальлаш йӱштеш кылмыше шуко салтак-шамычым кондат.

Северный Африкыште, Египет ден Ливий границыште кучедалмаш умбакыжат каен шога.

Йоча-шамыч кылмен колат

Японец-шамычын налме китайский Шанхай олан районыштыжо пеш йӱштӧ шога. 17 декабрьыште Шанхайын уремлаштыже кылмен колышо 150 йорло-шамычын капыштым погымо. Колышо-шамычын кум ужаш гыч кок ужашыже йоча ден ӱдрамаш-шамыч улыт. Теҥий Шанхайын уремлаштыже 29 тӱжем кылмен колышо еҥ-шамычын капыштым погымо. Тыжеч 20 тӱжемже утла йоча кап улмаш.

Президент Рузвельтын планже

США-н президентше Рузвельт Английлан полшымашым вияҥдашлан планым ыштымыже нерген увертарен. США-н правительстважы Английлан арендыш (ик жаплан кучылташ) пароход, самолет да моло тӱрлӧ вооруженийым пуаш ямдылалтеш. Война деч вара Англия арендыш налме военный материалым мӧҥгеш пуэн але тудын олмеш оксам тӱлен кертеш.

Ты марте Английлан американский пароход ден военный снаряженчым оксала налашыже верештын. Рузвельтын планым приниматлымаш Английлан американский пароход ден военный снаряженийым кугу окса деч посна налын керташ йӧным ышта.



Англия ден Германия коклаште война. Снимкыште: германский торпедный катер-шамычын шогымо верышт.

(ТАСС фото).



Ронгинский средний школышто отлично тунемше Галя Мошкина.

Фото А. Овечкинын.

ГСО кружокышто тунемына

Шукерте огыл мемнан школышто ГСО кружок почылто. Тушко чылаже 38 еҥ возалтын. Фельдшер Михаил Степанович Кокушкин мыланна первый полышым пуаш, искусственный дыханийым ыштыш туныктыш. Ме чыланат сайын да отличнын велэ тунемаш тыршена.

И. Вишневский.

Волжский район,
Б.-Паратский средний школа.

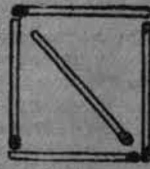


Пытартыш тылзыште Маргиз Шадт Булатын „**Ший памаш**“ почеламут сборникшым луктын. Сборникыште ятыр почеламут йочашамычлан возымо улыт. Сборник шерге огыл—40 ырым велэ шога.

Композитор Смирнов Кузьма йоча-шамычлан ятыр муро-шамычым возен. Нуным тудо „**Пионер муро**“ сборникышкыже пуртен. Сборник вашке лекшаш.



Задача



Сӱретыште ончыктымо семын ӱстембаке 5 спичка шырпым шарен пыштыза. Тиде фигура гыч 2 шырпым налза, а варажым 3 шырпым ушыза, но фигура сӱретыште денат, кугытшо денаг ынже вашталт.

Туштан сӱрет



Миша ден Коля ече дене ӱчашен-ӱчашен каят. Нуно чодраш пурен гына шуыч, „чытыр-чотыр“ шоктыш.

— Миша, ончо-ян, мераҥ ден ур шинчат,—кычкырале Коля.

— Кушто?—манын йодат, Коля ончыктымо велыш ончале, но нимат ыш уж. Мераҥ ден ур кушто улыт ончыктыза.

Тушто

Изи пий огеш опто, огешат пурл, но пӧртышкӧ огеш пурто.

Васильев Федор.
Ронгинский район,
Кугенерский НСШ.

Шарада

Ончыл ныл букваже
Вӱдыштӧ илыше.
Кок букважым ушо гын,
Иктешыже—война годым
Кучылталтеш.

Андреев Павел.
Моркинский район,
Кумыж-ялский НСШ.

Ответ-шамыч

(30 ноябрьысе „Ямде лий“ газетым ончо).

Чайнворд. Юпитер, рифма, Америка, Ашхабад, динамо, Омметр, ракета, Антарктида, Алтай, йӱр, Рейн, нектар, Рим, Москва.

Фокус шутко-шамыч. Кыдал йырет кругым сӱретле да тужеч лекде, мом ыштaш мутым пуэнат—ыште.

Кленчам савырал да пундашкыже вӱдым пыштен йӱ.

Тушто. Географический карта.

(7 декабрьысе „Ямде лий“ газетым ончо).

Ребус. „Курымлан ынде мланде мемнан!“.

Тушто. Эҥер йогымаш да серже.

Эн ончыч чын ответым Емельянов Алеша (Н.—Торъяльский район, Кукмарский НСШ), Матвеев Коля (Косолаповский район, Кугушенский средний школа), Никифоров ден Николаев (Волжский район, Эмековский НСШ) колтеныт.

Отв. редактор—
П. А. КЛЮКИН.



Модмо вер—зал. Покшелне елка. Мурышо-куштышо-шамыч, елка деч мӱндырнӧ огыл, теҥгылыште шинчат. Йӱштӧ кугыза ӧрдыж гыч лектын, кож воктен койышлянен, мураш тӱҥалеш.

Йӱштӧ кугыза

Ой, изи кож—сылне кож,
Ой, поян кож—яжо кож,
Ший укшетым лывыртал,
Йоча-влакым саламлал.
Йоча-шамыч чумырген,
Толза мыйын кож декем,—
Ший-шӧртньӧ ден сӧралген
Йӱштӧ пагыт толмо ден.

ж-ж-ж!

(Куштышо-мурышо-шамыч толаш тӱҥалыт).

Ик пионер

Сылне кож йыр пӧрдына
Вужгыктен мардеж лектеш.

Чылан

Яжо кожшо йылгыжеш,
Ленин тулжо чӱкталтеш.

(Кож укш лоҥгасе элекгролампа-шамыч чӱкталтыт).

Инсценировка

Вес пионер

Кож воктене ош кочай
Ош пондашым шералеш.

Чылан

Талышнен лектеш мардеж,
Ой, пеш йӱштӧ ай-ай-ай!

ж-ж-ж!

Ик пионер

Кид кучалын, кож йырна
Куштена да мурена.
Ме пурлашке пӧрдына,
Кож шолашке савырна.

Чылан

ж-ж-ж!

Ик пионер

Пу пӧлӧкым, пу кочай,
Тыйын сылне кож поян.

Вес пионерат ушна

Тӱрлӧ кочкыш-влак кечат,
Ик кампеткетым пуян.

Чылан

ж-ж-ж!

(Йӱштӧ кугыза кампеткым пуэда)

Йӱштӧ кугыза

Ой, чевер, чевер-влакем,
Йӱштӧ дечын ода лӱд,
Наза, наза, кампеткем—
Кӧргыштыжӧ мӧрӧ вӱд.

Патыр, патыр еҥ лийза,
Чеверланен сай кушса,
Чот тунемза, сай илыза,
Чот муралтен колтыза!

Чылан

Тау, тау, кугызай,
Тау поро мутетлан,
Кужо ӱмыран лийза,
Шуко ийым илыза!

(Гармонь куштымо мурым тӱҥалеш. Йӱштӧ кугыза кушташ тӱҥалеш. Мурышо-шамыч йырже кумданграк шогалын, копам кырат, мурат. Варарак нунат йӱштӧ кугыза йыр пӧрдын-пӧрдын кушташ тӱҥалыт).

Осмин Йыван.

Э 1655. 1—16 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.